گفتوگۆ لەگەڵ هونەرمەند دانا ڕەئوف … سازدانی/ شاخەوان سدیق

دانا ڕەئووف:
دەقی خۆماڵی هەمیشە ڕۆڵێکی گەورەی گێڕاوە لە دروستکردن و بونیادنانی شانۆدا.

سازدانی/ شاخەوان سدیق

شانۆ یەکێکە لە هەرە زیندوترین هونەرەکانی دونیاو، ڕۆژانە لە شارەگەورەکانی دونیادا چەندین نمایشی جدی بە چەندین شێوازو ڕێبازی جیاجیاوە پێشکەش دەکرێت، لە هەرێمی کوردستانیش تاڕادەیەکی باش گرنگی بەم بوارە دراوە، هەربۆیە بە پێویستمان زانی لەگەڵ هونەرمەند(دانا ڕەوف) دەربارەی گرنگی شانۆ ئەم دیدارە سازبدین.

شاخەوان سدیق/ ساڵانی ڕابردوو کۆمەڵێك نمایشکران، کە زیاتر نمایشی شانۆیی کلاسیکی بوون و دەقەکانیان زیاتر دەقی وەرگێڕاو بوون، ئەم کارانە لە سەرەتادا بینەرێکی زۆریان هەبوو، بەڵام وردەوردە ئەم بینەرە نەما تا ئەوکاتەی کۆڕی شانۆی با دەقی خۆماڵیان دروست کرد، دەقێك کە پێشتر نە بووە و خۆیان دروستیان کرد، بەستیانەوە بە بابەتە کۆمەڵایەتیەکانەوە وە دەقەکانیان باسکردن بوو لە ئەمڕۆو ئێستای ژیانی ڕۆژانەی خۆمان. ئەم کارانە بینەرێکی زۆریان هەبووە و بۆ چەند ڕۆژێکی زۆر نمایشکران، هەست ناکەی تۆرانی بینەری ئێمە پێوەندی هەبووە بەوەی کە ئەو دەقە وەرگێڕاوانە پێوەندیان نە بووە بە ئێستای کۆمەڵگای ئێمەوە؟ هەست ناکەن بینەری ئێمە شانۆیەکی دەوێت بیبەستێتەوە بە واقیعی ژیانی خۆیانەوە؟

دانا ڕەئووف / پێش هەموو شتێك دەقی وەرگێڕاو و شانۆی کلاسیکی، سەرچاوەیەکی گرینگ و پێویستی هەموو شانۆ و بزووتنەوەیەکی شانۆییە، بەبێ شانۆی کلاسیکی یان هەر دەقێکی تری وەرگێڕاو شانۆ کەلێنێکی گەورەی تێدایە، ئەو کەلێنەیش هەرگیز بە دەقی خۆماڵی پڕناکرێتەوە. لە هەموو دونیادا شانۆ تەنها شانۆی خۆماڵی نییە و شانۆ پرۆسەیەکی پێکەوە بەستراوە و شتێکە هەموو مرۆڤایەتی پێکەوە دەبەستێتەوە؛ ئەمەیش هۆکارێکی زۆر ساکاری هەیە، لەبەر ئەوەی شانۆ

هەمیشە پەیوەستە بە مرۆڤ و خەون و هیوا و ئازارەکانی مرۆڤ و پەیوەندییەکانی مرۆڤ بە یەکترییەوە. ئەگەر نەمایشکردنی دەقی وەرگێڕاو و کلاسیکی بینەری لە شانۆ تەکاندبێتەوە، ئەوە بەبێ هیچ گومانێك هەڵەی ئەو دەقە وەرگێڕاوە یان کلاسیکییە نەبووە و نییە، بەڵکو هەڵەی ئەو کەسانەیە، کە نەمایشی دەکەن. شانۆنامە تازە و مۆدێرنەکان، لە پاڵ دەقەکانی شانۆی کۆنی گریکی، شەکسپیر، مۆلییر، ستریندبێرگ، چیخەف، برێشت، پینتەر… و هەزارەهای تریش، کە بەردەوام لەسەر شانۆکانی دونیا نەمایش دەکرێن، نەك هەر بینەریان لە شانۆکان نە تەکاندۆتەوە، بەڵکوو وزەیەکی گەورەبوون بۆ شانۆ، شانۆکارەکان و بینەریان بێشوومار لە دەوری خۆیان کۆکردۆتەوە. دەبێ ئێمە ئەو پرسیارە لە خۆمان بکەین، چۆن و بۆچی ئەو هەموو دەقە کلاسیکییە تا ئێستا بە بەردەوامی پێشکەش دەکرێن. گرفتەکە ئەوە نییە، کە ئێمە دەقی وەرگێڕاو یان شانۆی کلاسیکی پێشکەش دەکەین، گرینگ ئەوەیە چی هەڵدەبژێریت و چۆنی پێشکەش دەکەیت.

هەر ئێستا، کە من وەڵامی ئەم پرسیارەی تۆ دەدەمەوە، هەر کۆڕی شانۆی با-یش نەمایشێکی گەلێك سەرکەوتوویان لە شانۆی جیهانی و دەقێکی وەرگێڕاوەوە پێشکەش کردووە، کە ئەویش (مارا/ساد-ە. مارا/ساد) لە ماوەی ئەم سی چل ساڵەی ڕەوت و بزووتنەوەی شانۆی کوردیدا، لە چەند هەل و مەرجی جیاوازی وڵات و شارەکەماندا نەمایش کراوە، بۆ نموونە، کە ئێمە لە هەشتاکاندا و لە کاتی جەنگی عێراق/ئێران و لە تیپی شانۆی ئەزموونگەری مارا/سادمان نەمایش کرد، هەمان ئەم نەمایشەی ئێستا نەبوو، هەروەها کە کۆمەڵێك برادەری تر و لە کەلاوەکانی ئەوسای ئوتێل حسیب ساڵح، دوای شەڕی عێراق/ئێران مارا/سادیان نەمایش کرد، هەمان نەمایشەکەی ئێمە نەبوو. کەواتە گرفتەکە دەقی وەرگێڕاو یان شانۆی کلاسیکی نەبووە و نییە، بەڵکوو هەڵبژاردن و چۆنییەتی نەمایشکردن و چارەسەرە هزری، هونەری و ئێستاتیکییەکانە. کە لە دونیاشدا بە بەردەوامی دەقی کلاسیکی نەمایش دەکرێت، لە فۆرم و شێواز و ستایلە کلاسیکییەکەیدا نەمایش ناکرێت، گەر وا بوایە شانۆ دەمێ بوو مردبوو. کاری شانۆکار و شانۆ ئەوەیە پرسیارەکانی ئەمڕۆ و هەناسەیەکی نوێ لەو دەقانەدا بدۆزێتەوە: گرینگ نییە چی نەمایش دەکەیت، کلاسیك، مۆدێرن یان دەقێك خۆتان لە کاتی پرۆڤە و بەکاری ڕاگوزاری و هاوبەش دەینووسن، گرینگ ئەوەیە بە هەوای ئەمڕۆ و ئەم ساتە هەناسە بدات و بژی. کاری شانۆ و شانۆکار ڕازاندنەوە و دروستکردنی مۆزەخانە نییە لەسەر شانۆکان، هاوکات وەڵامدانەوەی پرسیاریش نییە، بەڵکوو وروژاندنی پرسیارەکانە، دەرخستنی ڕاستییەکانە و بێزارکردنی بینەرانە.

من لەو بڕوایەدانیم کۆڕی شانۆی با یان هەر شانۆیەکی تر چ لە کوردستان یان لە هەر سووچێکی تری ئەم دونیایەدا بتوانێت پشت بکاتە ئەو کولتوورە دێرین و گەورەیەی شانۆی جیهانی و تەنها خۆی دەقی خۆی بەرهەمبهێنێت. لەو کاتەدا زۆر کەموکووڕی تێدا دەبێت؛ نە شانۆ گەشە دەکات، نە تواناکانی ئەکتەر و نە دیدی ریژیسۆر. نووسینی دەقی خۆت و بە کاری هەرەوەزی و پرۆسەیەکی ڕاگوزاری، لە قۆناخ و ڕەوشێکی دیاریکراودا ئەزموونێکی باش و دەوڵەمەندە و زۆربەی شانۆکارەکانی دونیایش، بۆ نموونە (ئاریان موشکین و پیتەر برووك)، کاری وایان کردووە، بەڵام پشتکردنە شانۆی جیهانی و دەقی وەرگێڕاو و کلاسیکی و تەنها و تەنها خۆت بە کاری هەرەوزی دەقی تایبەت بە خۆت بەرهەمبهێنیت، ئەوا بێگومان تێنەگەیشتنێك هەیە. دەکرێت شانۆنامەنووسێك بە بەردەوامی لەگەڵ گروپێك کار بکات و ئەو گروپە تەنها دەقەکانی ئەو شانۆنامەنووسە بەکاربهێنن و نووسەرەکەیش لە پرۆسەیەکی گەشەکردوودا، لە دیدی ریژیسۆرەوە دەقەکانی نووسێت. ئەم جۆرە کارانەیش نموونەیان لە شانۆی جیهانیدا زۆرە و ئەزموونێکی گەلێك دەوڵەمەندە. مولییر بۆ ئەو شانۆیەی دەنووسی، کە خۆی کارەکانی تیا پێشکەش دەکرد، چێخەف بە تەواوی خۆی تەرخانکردبوو بۆ شانۆی هونەری مۆسکۆ، داریۆ فۆ نموونەیەکی تری دانسقەیە، کە خۆی نووسەر، ئەکتەر و ریژیسۆر بوو… هتد. ئێستایش زۆر شانۆنامونووس هەن، کە پێوەندییان بە شانۆیەکەوە یان ریژیسۆرێکەوە هەیە و پێکەوە کار دەکەن، ئەو دەینووسێت، ریژیسۆرەکەیش لەگەڵ ئەکتەرەکانی تاقی دەکەنەوە و لە گەشەیەکی دراماتۆرگی گرینگدا چ دەقەکە بەرەوپێشەوە دەچێت و چ دیدی ریژیسۆر و هەروەها ئەکتەرەکانیش.

شاخەوان سدیق/ نەبونی دەقی کوردیە وای کردووە شانۆکارەکان دەقی وەرگێڕاوی ئەوروپی بەکاربهێنن بۆ بەرهەم هێنانی کارێکی شانۆیی یان چی؟ هەست ناکەی بینەری دەقی شانۆیی کوردی زیاتربێت؟

دانا ڕەئووف / ئەدەبی کوردی بنەماکانی لەسەر شیعر ڕۆناوە، شیعری کلاسیکی کوردی لە مەولەوی-یەوە بۆ شێرکۆ بێکەس سامانێکی گەورە و دەوڵەمەندە و ڕۆڵێکی گەورەیشی لە پارێزگاریکردن و گەشەی زمانی کوردیدا گێڕاوە. بە پێچەوانەوە ژانرەکانی تری ئەدەب، ڕۆمان و تەنانەت کورتە چیرۆك و دەقی شانۆیی ئەو مێژووە درێژەیان نییە و تا ڕادەیەك بە ئەدەبی کوردی نامۆن. خۆ ئەگەر کورتە چیرۆك لە حەفتاکانەوە هەندێك هەنگاوی جدی نابێت، ئەوە ڕۆمان لە کۆتایی هەشتا و سەرەتای نەوەدەکانەوە زیاتر دەرکەوتوە و برەوی بە ئەدەبی

کوردی داوە. نووسینی دەقی شانۆیی تا ئێستا نەبووە بە کولتوور و نەیتوانیوە وەك ژانرێکی سەربەخۆ دەربکەوێت و خۆی بسەپێنێت، هەرچەندە چەندین هەوڵی زۆر جدی هەن و بەر لە ئێمانیش چەندان قەڵەمی بەپێز و بە توانا دەقی شانۆییان نووسیوە، بۆ نموونە (عەبدولڕەحیم ڕەحیمی هەکاری، پیرەمێرد، ئەلف با هەوری و تا دەگاتە ئەنوەر قادر ڕەشید، فەتاح خەتاب، ئەحمەد سالار، دڵشاد مستەفا)… هتد کە جێگا پەنجەیان دیارە و هەنگاوی گرینگ و پێویستیان ناوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا نووسینی دەقی شانۆیی نەبووە بە کولتوور و نەیتوانیوە جێگای خۆی بگرێت. هیچ کەسێکیش تا ئێستا سەت لە سەت خۆی بۆ ئەم ژانرە تەرخان نەکردووە. بە ڕای منیش یەکێك لە هۆکارەکان گەشەنەکردن و بێهێزی شانۆی کوردییە، کە نەیتوانیوە چ لە ڕووی ریژی و چ لە ڕووی دراماتۆرگییەوە برەو بە توانای ئەو شانۆنووسانەی خۆمان بدات، ئەوەی ئەوان نووسیویانە لەسەر شانۆکان بەرجەستەی بکات. کاری شانۆنووسەکانی ئێمە بەو پرۆسە هاوبەش و هاوکارییە گرینگەی نێوان ریژیسۆر/شانۆنامەنووس، شانۆنامەنووس/ئەکتەردا نەڕۆیشتوە و سوودیان لە ئەزموونی یەکتری وەرنەگرتووە و بەرکەوتنێکی قووڵ و تێگەیشتنێکی دوولایەنە بۆ پرۆسەکە نەبووە. بێگومان لەم بارودۆخەیشدا شانۆکارەکان بە دەقی وەرگێڕدراو هەوڵی پرکردنەوەی ئەو بۆشاییەیان داوە.

لەلایەکی تریشەوە دەقی خۆماڵی هەمیشە ڕۆڵێکی گەورەی گێڕاوە لە دروستکردن و بونیادنانی شانۆدا، ئەوەی ڕاستی بێت دەقی سەرکەوتوو، هاریکاری نێوان شانۆ، ریژیسۆر و شانۆنامەنووسەکان دروست دەکات، نەك بە پێچەوانەوە. چێخەف ڕۆڵێکی بێهاوتا و گرینگی لە دروستکردنی شانۆی هونەری مۆسکۆدا بینیوە، ستانیسلاڤسکی هەرگیز بەبێ چێخەف نەیدەتوانی ئەو شانۆیە دروست بکات، کە ڕۆڵێکی گرینگی لە مێژووی شانۆی جیهانیدا بینیوە؛ شانۆی هونەری مۆسکۆ چێخەف دەکات بە شانۆنامەنووسێکی پلە یەك، بەهەمان شێوە چێخەف-یش شانۆی هونەر دەکات بە شانۆیەکی هونەری، کە ناوبانگەکەی سنوورەکانی هەموو دونیا دەبەزێنێت.
بێگومان لەم بارەیشدا بینەر زیاتر لە شانۆکان کۆدەبنەوە، بە شێوەیەکی ئاسانتر خۆیان لەسەر شانۆکان و لەنێو ئەکتەرەکاندا دەدۆزنەوە، ئەوەی دەیبینن ڕاستەوخۆتر پەیوەستە پێیانەوە، ریژیسۆریش بە شیوە و فۆرم و ڕێگایەکی تر هەوڵی چارەسەرکردنی دیمەنەکان دەدات و ئەو تەکنیکەی بەکاری دەهێنێت زیاتر لە واقیعی ژیانی ڕۆژانەی خۆمانەوە سەرچاوە وەردەگرێت. دەمەوێت سەرلەنوێ ئەوەیش دووپات بکەمەوە، کە ئەوەی پێشکەش دەکرێت، بۆ ئەوەی شتێکی

زیندوو و نزیك لە واقیعی مرۆڤی هاوچەرخ و مۆدێرنی خۆمانەوە بێت، دەبێت بە هەوای ئەمڕۆ بژی و هەناسە بدات. دەبێت شانۆی کلاسیکی، مۆدێرنی وەرگێڕاو و دەقی خۆماڵی لە جووڵەیەکی دیالێکتیکی دا یەکتر تەواو بکەن و سوود لە ئەزموونی یەکتر وەربگرن.

شاخەوان سدیق/ ئەمڕۆ ساردو سڕیەکی زۆر لە ناو دنیای هونەری ئێمەدا لە ڕوی نەبوونی ڕەخنەوە هەیە، بەتایبەت ڕەخنەی هونەری و شانۆیی. بەجۆرێ ئەو هەموو کار و نمایشە تێدەپەڕێت کەس تەنها دوو دێڕی لە سەرناڵێت، تۆ ئەمە بۆ کەمتەرخەمیی هونەرمەندان دەگێڕیتەوە، کە گرینگی بە بواری نوسین نادەن یان ئەمەیش وەك هەموو کێشەکانی تر پەتای نەبوونی نوسەری ڕەخنەی هونەرییە؟

دانا ڕەئووف / دەبێت ئێمە ئەوە باش بزانین، ڕەخنەی شانۆیی یان ئەدەبی لەخۆوە دروست نابێت، هەر بۆ نموونە، گەر تۆ ڕۆمانی کوردیت نەبێت و هیچ ڕۆمانێك نەکەوێتە بازاڕەوە، ڕەخنەی ئەدەبیشت نابێت و کەس قسە لەسەر ڕۆمان ناکات. شانۆیش هەمان هاوکێشەیە، ئەگەر نەمایشی باش پێشکەش نەکرێت و شانۆ نەبێت و هیچ ڕێپرتوارێکی شانۆیی لە ئارادا نەبێت، بێگومان ڕەخنەی شانۆیشمان نابێت. بزووتنەوەی شانۆی کوردی سستە و ڕێپێرتوارمان نییە. بەڵام ئەوەی بەڕێزیشت لە پرسیارەکەتدا ئاماژەت پێکردووە، ڕاست نییە. لەم یەك دوو ساڵەدا، چ لە هەولێر و چ لە سلیمانی کۆمەڵێك کاری باش پێشکەش کراون و لەسەریشیان نووسراوە و تەنانەت لە شوێنە گشتیەکاندا دانیشتن و گفتوگۆیشیان لەسەر کراوە. هەندێك قەڵەمی باشیشمان هەیە، کە لە شانۆ دەگەن و ئەوەی دەینووسن، لە خودی پرۆسە شانۆییەکەوە سەرچاوەی وەرگرتووە. من بۆ نموونە چەند ناوێك دەڵێم، کە بەڕاستی هەوڵی جدییان لەم بوارەدا هەیە؛ (حەمەسوار عەزیز، حیدەر عەبدرەحمان و هەندێك تەقەلای ڕەخنەیی نیهاد جامی-یش).

لەم ڕۆژانەدا، کە لە سلیمانی مارا/ساد نەمایش کرا، چەندین گوتاریی ڕەخنەی جدیشی بە دوای خۆیدا هێنا، هەروەها ماوەیەك لەمەوبەر، کە (شوان عەتوف) کارێکی مێنودارما، هاوکات شانۆنامەی (سێ خوشك)ی چێخەف هەر لە سلێمانی نەمایش کران، بەهەمان شێوە کۆمەڵێك گوتاری ڕەخنەییان بە دوای خۆیاندا هێنا. کاری جدی هەمیشە، کاردانەوەی جدیشی لێ دەکەوێتەوە.

ڕەخنەگری شانۆیی بەهایەکی گرینگی هەیە و ڕۆڵی ئەو تەنها ئەوە نییە، وەك ڕاوێژکارێکی بەسەلیقە، ڕێنمایی بینەر بکات، تا کارێکی

باش ببینن و کارێکی خراپ نەبینن. هەروەها کاری ڕەخنەگریش ئەوە نییە، دوای بینینی نەمایشێك خاڵە باش و خراپەکان دەستنیشان بکات؛ ڕەخنەی شانۆیی زۆر لەوە گرینگتر و پرۆسەیەکی ئاڵۆزتریشە. هەموو فۆرمەکانی هونەر، شانۆ، مۆسیقا، وێنەکێشان… هتد، بەبێ ڕەخنە و ڕۆڵی ڕەخنە، بەڕای من لەژێر هەرەشەدایە. هونەری مۆسیقا و وێنەکێشان بە تەواوی لەم بوارەدا فەرامۆش کراون و هیچ شتێك لەسەر پێشانگا و کۆنسێرتە مۆسیقییەکان ناوترێت و نانووسێت، بە ڕاستی ئەمە کارەساتە.

شانۆ هونەرێکی گرانە، هونەرێکە بە ئاسانی ناگەیتە دوا ئەنجامەکان، ڕەخنەگری شانۆیش دەبێت ئەم ڕاستییە بزانێت، ئەو توانا و جورئەتەی هەبێت، پەردە لەسەر نەك تەنها هەڵەکان، بەڵکوو لەسەر توانای هونەرمەندەکانیش هەڵماڵێت. باشترین ڕەخنەگرەکانی شانۆیش ئەوانەن، کە ڕۆژانە لە هۆڵی پرۆڤەکاندا دادەنیشن و چاودێری پرۆسەی داهێنان و هەنگاو بە هەنگاوی کاری ئەکتەر و ریژیسۆر دەکات. ڕەخنەگر چاوی سێیەم و خوێنەری سێیەمی نەمایشەکەیە، دوای ئەکتەر و ریژیسۆر، ئەو نەمایشکە دەگەیەنێتە ئاستی گەشە و تەواوی پرۆسە پراکتیکی و کردەییەکە شیدەکاتەوە و توانای کردنەوەی کۆدەکانی هەیە. من لەو بڕوایەدام، هەندێك یان چەند ڕەخنەگرێکی دیاری کراو تا ئاستێکی باش ئەو توانایەیان هەیە. بێگومان بینەر یاخود ریژیسۆر و ئەکتەرەکان چەند هاوڕان لەگەڵ ئەوەی ڕەخنەگر دەینووسێت، ئەوە شتێکی ترە و گرینگیش نییە.

شاخەوان سدیق/ ڕەخنەگری شانۆیی تا چەند پێویستی بە تیۆری شانۆ هەیە بۆ ئەوەی رەخنەگرێکی باش بێت؟ ئایا بنەمایەکی تیۆری بۆ ڕەخنەگر پێویستە؟

دانا ڕەئووف / ڕەخنەگرێکی باشی شانۆیی دەبێت لە شانۆ بزانێت و لە هونەری شانۆ بگات، شانۆ ئەدەب نییە و ئەو کەسەی ڕەخنەی شانۆیی دەنووسێت بە شێوەیەك لە شێوەکان پەیوەندی بە شانۆوە هەبێت. کاتی خۆی ئەو کەسانەی ڕەخنەی شانۆییان دەنووسی کەسانی پسپۆر نەبوون، بەڵکوو زیاتر ئەو کەسانەبوون، کە سەرقاڵی ئەدەب و ڕەخنەی ئەدەبی بوون، وەك کارێکی ئەدەبی باسی ناوەڕۆك و بنەما هزرییەکان و دەقە شانۆییەکەیان دەکرد، نەك لایەنە کردەییەکە و ئێستاتیکای شانۆ. لە هەشتاکانەوە ئەم ڕێچکەیە گۆڕاوە و ئەوانەی ڕەخنە دەنووسن بەشێکن لە شانۆ و کارە شانۆییەکان. من خۆم، بەرلەوەی بنووسم چ وەك ئەکتەر و چ وەك ریژیسۆر کارمکردووە، ئەزموونی شانۆ و لایەنە کردەیی و پراکتیکییەکەم گواستۆتەوە بۆ نێو گوتارە ڕەخنەیی و

شانۆییەکان.
تیۆری شانۆیی و شیکردنەوەی دەق و تێگەیشتن لە پێکهێنەرەکانی تری نەمایشی شانۆیی، ڕەخنەگر لە نەمایش و سروشتی کارەکە زیاتر نزیك دەکاتەوە و دیدە ئێستاتیکییەکەی لە ڕاڤەی ڕیژیسۆر و خوێندنەوەی نەمایشەکەدا دەردەکەوێت. ئێمە نامانەوێت ڕەخنەگر ڕیژیسۆر و ئەکتەر بێت، بەڵام پێویستە لە کاری ڕیژیسۆر و ئەکتەر بگات، زانیاری لە مێژووی شانۆدا هەبێت و لە بنەما دراماتۆرگییەکانی دەق/نەمایش بگات.

ڕەخنەیش چەندین ڕێباز و تەوژمی تایبەتمەندی خۆی هەیە و دەبێت ڕەخنەگر بزانێت لە چ بنەمایەکی فەلسەفی، دەروونی، جوانکاری یان هەر ڕێبازێکی ترەوە، نەمایشەکان دەخوێندێتەوە. ئەمەیش پێویستی بە ڕۆشنبیرییەکی قووڵ و گشتگر و هەمەلایەن هەیە. لەبەر ئەوە ڕەخنەگرێکی باش بەبێ بنەمایەکی تیۆری نابێت بە ڕەخنەگرێکی باش و هەرگیز ناتوانێت کۆد و سمبولەکانی نەمایش بدۆزێتەوە و نووسینەکانیشی بریتی دەبێت لە داڕشتن و وشە ڕیزکردن.

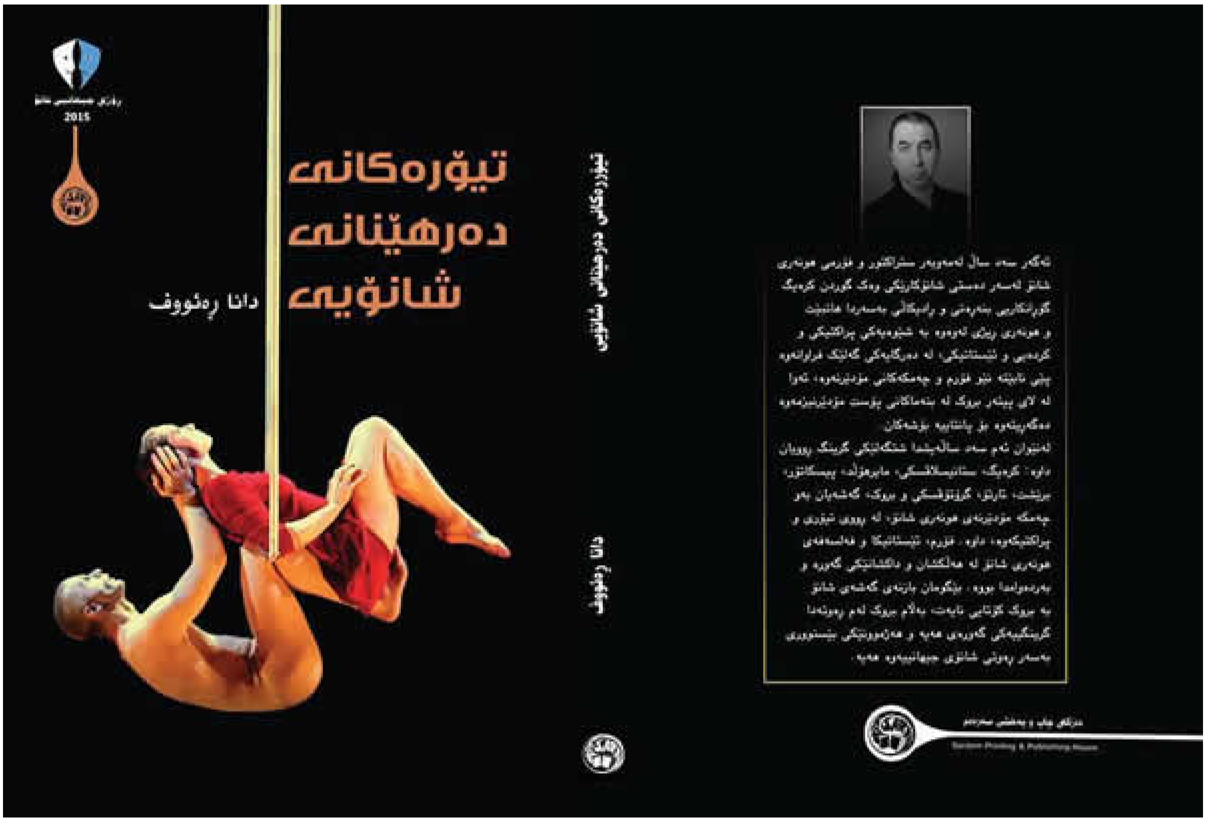

ئۆفیلیای شەکەسپیرو ئۆفیلیای ماردین ئیبراهیم … هەردەوێڵ بارامی

هەڵبژاردنی کەسایەتی ناو شیعری داستانئامێز گرنگییەکی تایبەتی هەیە و دادەنرێت بە یەکێك لە کۆڵەکە سەرەکیەکانی ناو بینای ئەو جۆرە قەسیدەیە، جا ئیتر ئایا ئەو پاڵەوانە یان راستر بڵێین ئەو کەسایەتییە هێزی بوونی لە ناو ئەو قەسیدەیەدا لە کوێوە هێناوە، لە کەلتووری کوردیەوە، لە کەلتووری گەلانەوە، یان لە خەیاڵدانی شاعیرەوە؟ تا چەندێك کاریگەرە لەسەر بوون و هەستی خوێنەر؟ ئایا وەکو نوێگەری کەسی تر پێش ئەم بەکاریهێناون یان نا؟ پاشان ئایا تا چەند گرێ و زنجیرەی کۆپلەکان لە خۆ دەگرێت و مانای شاراوەو ئاشکراکانی دەقەکەی پێ دێتە دی بە شێوەیەکی سەرکەوتوو؟! ئەم پرسیارانە دەبێت لای ئێمە گرنگییەکی زۆری هەبێت چونکە وەك پێویست تا ئێستا نەخراوەتە ژێر تیشکی لێکۆڵینەوەی زانستییەوە.
لەم دەرفەتەدا و بۆ زیاتر نزیک کردنەوەی ئەم باسە دەمەوێت نموونەیەکی پراکتیکی بهێنمەوە لە ناو شیعری شاعیرانەوە. ئەو نموونەیەش کەسایەتی (ئۆفیلیا) یە.
..…………..

بۆ ئەوەی بزانین ئەم کەسایەتییە کێیە پێویستە بگەڕێینەوە بۆ ساڵانی 1602و چاوێك بخشێنین بە شانۆنامەی (هاملێت)ی نووسەری بەناوبانگی جیهانی (شەکسپیر)دا:
هاملێت باسی بۆ سەرهاتی شازادەیەکی دانیمارکییە کە لە سەفەرێکەی لەئەڵمانیاوە دەگەڕێتەوە بۆ کۆشکەکەی خۆی تاکو لە ڕێوڕەسمی ناشتنی باوکیدا، کە بە شێوەیەکی ناڕوون مردووە بەشداری بکات. چۆنیەتی مردنی پاشا نادیارە. دوای ماوەیەک هاملێت دەبینێت کە دایک و مامەی بوون بە هاوسەر و پێکەوە خەوتوون. ئینجا لە شەوێکدا ڕۆحی باوکی هاملێت دێتە خەوی و پێی دەڵێت کە چۆن مامەی هاملێت کوشتنەکەی ئەنجامداوەو داوا لە کوڕەکەی دەکات تۆڵەی بسێنێت. هاملێت دوای ئەو شەوە دەست دەکات بە لێکۆڵینەوە و دەزانێت کە باوکی خۆشەویستەکەی خۆیشی (واتە ئۆفێلیا) لەم قەتڵەدا بەشدارە. ئۆفیلیا بە نەخشەکانی هاملێت بۆ کوشتنی باوکی دەزانێت و دوای ئەوە کە باوکی دەکوژرێت، شێت دەبێت و خۆی لە ناو ڕووبارێکدا دەخنکێنیت. لە ئەنجامی شانۆکەدا هاملێت مامەی دەکوژێت و خۆیشی

دمرت.
....

به كارهنانی ناوی (ئفیلیا) چەند جارك لە شیعری (رافایل)ی ماردین ئیبراهیمدا هاتووە، لەم شیعرەدا 3 کەسایەتی بوونیان زاە بەسەر سبەری دەقەکەداو لە زر شوندا جەو دەگرنە دەست:
1- من / شاعیر/ بژەر/ خونەر
2- رافایل
3- ئفیلیا
جا بە حوکمی ئەوەی لە زر لە شیعرەکانی شاعیردا سوود لە تیلجی(1) و داستانە مژوویەکان و چیرکە ئاینیەکان وەرگیراوە، جی خیەتی یەکەم ناساندمان ب رافائیل(2) سوود وەرگرتن بت لە تەورات کە دەت رافایل سهەم فریشتە یە لە نوان 7 فریشتە پایە بندەکان، هەروەها بە زمانی عیبری رافایل مانای (خودا شیفابەخشە) دەگەیەنت.
گەر کەمك دوورتر بکەوینەوەو بچینە نو دنیای ناودارانی هونەریی جیهانی ئەوا دەتوانین بین (رافائیل سانزی))(3) ونەکشی ئیتالی 1483-1520 سەردەمی نەهزە بوو، کە باوە ناکەم مەبەستی شاعیر ئەمەیان بت.
بەام ئەوەی جی باسە و نمونی خونەرانی پ دەکەم ئەوەیە ماردین ئیبراهیم دەسکاری کەسایەتیە مژوویی و تیلژیهداستان و ئەفسانەکان دەکات و لە خزمەت مانای دەقدا تەوزیفیان دەکات و جارانکیش تکەیان دەکات و شتی تریان ل دروست دەکات، ئیتر ئایا تا چەند لەم گەمەیەدا سەرکەوتووبوووە ئەوا ئەو بیارە ب خونەران جدەمنت.
....

ستا با چەند نموونەیەك بهنینەوە لە بەکارهنانی کەسایەتی ئفیلیا لای ماردین ئیبراهیم لە شیعری (رافایل)دا:

(ب ت بوو ئفیلیا ب ت بوو
ب ت بوو بابی من شەی لەگە تاتارەکاندا هەگیرساند
لەبەر ت ئاگری بەردایە ما
بە هە می دە ریا سوند دەخم،
لەبەر چاوی ت س جار دەست دەدەم بهەتاوی زستاندا)
.....
(بشکەی ئفیلیام ب رانەدەژنرا)
....

تۆ لە کوێی رافایل
ساڵی دڵیەشە گەورەکان
بۆ ساتێکی کەم غافڵ بووم و
لە ناو دوکەڵدا رافایلم ون کرد
ئیتر کاتێکمزانی من لە وڵاتی تیمساحەکاندا بووم
....

بەو دەستانەی خۆم رافایلم ناشت
قەبرێکم لەسەر رێگای ماڵی ئۆفیلیا بۆ لێدا
....

بە هەر خاکێکدا رەت بووبا
هەزار ساڵ باران نەدەباری
بەڵام هەر کە ناوی ئۆفیلیایان دەهێنا
ئەو مات دەبوو
سەری لەبەر خۆی دەناو دەیگوت
عەزابم مەدە ئۆفیلیا خۆ من کۆیلەی تۆم
چۆن وا دەبێت ئۆفیلیا
دەردم گرانە ئۆفیلیا
. .....

لە لایەکی ترەوە، لەم کۆپلانەوە تێدەگەین چۆن شاعیر دەیەوێت پەلکێشی کاریگەریی کەسایەتی مێینەمان بۆ بکات لە سەرانسەری مێژووداو ڕۆڵی لە گۆڕانکاریەکان و کاریگەریی لەسەر رەگەزی نێر چەندە، هەرچەندە بە بازوو زۆر بەهێز نەبێت بەڵام جۆرێك لە هێزی تریان هەیە و بەو خاوەنداریەتیەش دەتوانێت تەواوکاری مانای پیاوبوون و بەردەوامی رەوتی ژیان ڕێکبخات، بەڵام هەموو کات ئەم کاراکتەرە بە دڵی نووسیارو شاعیران لە واقیع و دەقەکاندا رۆڵ نابینن، وەك لای شەکسپیرو ماردین کەوتووەتەوە.
. ...

لە کۆتاییدا دەمەوێت ئاماژە بەوەش بکەم کە نووسەرانی تری کوردیش سوودمەند بوون لە شاکارو داستانە جیهانیەکان و سوودیان لە کەسایەتیەکانی ناویان وەرگرتووەو دایانڕشتوونەتەوە، وەك چون (شێرزاد حەسەن) لە دەقێکدا ناوی (ئۆفیلیا)ی بەکارهێناوەو دەڵێت:
(ئۆفیلیای جوان
ماڵئاوا لەتۆش، ماڵئاوا
لەکوێ پاکیزەیی خۆت وەک کاژی مار فڕێدا
ئەی یاری رۆژانی دڵساردی و شەوانی دڵگوشران !)

....

پەراوێز:
(1)Theology
(2)RAPHAEL
(3)Raffaello Sanzio

ماردین ئیبراهیم سێبەرەکەی خۆی نەدیتووە؟! … نەجمەدین سادق شێخانی

ماردین ئیبراهیم لە ساڵانی نەوەدەکانەوە دەنووسێت، خاوەنی گیانێکی پڕ ئەشکەنجەی نەوەیەکی خۆرلەخۆ نەدیوی تاکی کوردە، زایەڵەیەکی نووساوە بە ڕووی ئەو جەندرمە تارماییپەرستانەی سەردەمانێك دەوەڕین بە چنارە باڵا بەرزەکان و لە بازگەکاندا خاوەنی گیانە بێتاوانەکانیان دائەگرت و بە گومانی سیاسەتکردن لەگەڵ گوڵاڵە هەڵوەریوەکاندا تیربارانیان دەکردن، سامان و باج و خەراجی دوورو نزیکیان بە تاڵان دەبردو بە زمانێکی بادەنۆشانەوە فەرمانی دەسگیرکردنی هەتاویان دەردەکردو لەگەڵ چەقەڵەکاندا مەزەیان ساز دەداو (10) دینارە سویسریەکانیان دەکرد بە بەرێکی سێزانیە سەماکارەکانەوە، شاعیرەکانیان راو دەناو ئاوارە و شاربەدەریان دەکردن، تا سەری خۆیان هەڵگرن و شتێك لە فەرهەنگیاندا نەبێت ناوی نیشتیمان بێت، خاکێك دێکە بێبەزەییەکانیشی هەر ئازاری دابن و هەڕەشەی مەرگی لێکردبن، بەڵام سەرفرازانە ویژدانی خۆیان لەدەست نەدابێت و نە نوشتابێتنەوە بەسەر باڵای قەزەمی بێمۆراڵ و ناپاك و بازرگانەکانی نەتەوەدا.
لە بەرانبەریشدا ئاکار محەمەد لە سەرەتاکانی 2009 دا دەستی بە نووسین و ئەدەبیات کردووە. خاوەنی خەڵاتی فیستیڤاڵی (ئێستان أسفهان) لە تارانە کە وەک شاعیرێکی شاری سلێمانی پلەی یەکەمی فیستیڤاڵەکەی بە دەست هێناوە!

لە ڕۆژنامەی (چاودێر) و (کوردستانی نوێ) بەشی ئەدەب و هونەرەکەی

تێکستەکانی بڵاودەبنەوە! خەڵاتی دووەمی (دەزگای ڕۆشنبیری پارتی دیموکراتی کوردستان) بوو بۆ ناو نیشانی ((شاعیرێک لە مەدەرنە هەڵدێت))!

هەروەها یەکێتی نوسەران لقی سلێمانی خەڵاتی ڕێزلێنانی پێبەخشیوە لە 2016 دا؟ خاوەنی کتێبە شیعری (هەزار خەون و یەک نیشتیمان) ـە.

بۆ ئەم زانیاریانە بنوارە ماڵپەڕی:
www.kurdipedia.org/ئاکار محەمەد

تا ئێرە جێی سەرسوڕمان نییەو شتێکی ئاسایە بەمجۆرە لە هەر شاعیرێك بدوێیت، بەڵام لەگەڵ خوێندنەوەی دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا) ی ئاکار محەمەد دا تارماییەکی ڕەش بەرچاوی تەنی و نزیك بوو لە هۆشخۆ بچم، نەمزانی من دەقی ماردین ئیبراهیم دەخوێنمەوە یان ئاکار محەمەد؟! لە دڵی خۆمدا وتم چۆن شاعیرێکی وەك ماردین ماندوو بوو بێت و لە ئاکامی ئەزموونی ژین و نووسین و خۆماندووکردن بووبێتە خاوەنی ئەو شێوازەو شاعیرێکی تر بێت بە هەمان کەرەسەو بابەت و سیمبوڵ و ڕوئیایەوە شیعرێك بنووسێت و بە ناوی خۆیەوە بڵاوی بکاتەوەو شانازی بەوەوە بکات داهێنەری بێ نەزیرەو بە دوکەڵی جگەرەیەکەوە وێنە بگرێت و جانتایەك بکاتە شانی وەك ئەوەی پێ بێت لە مەعریفەو فەلسەفەو خەم.

دڵی خۆمم بەوە دایەوە کە هەموو شتێك ساختە دەکرێت لەسەر ئەم پارچە زەویەو لەم زەمەنە بێ سەروبەرەیەدا کە زۆربەی مرۆڤەکانی بە بێ سەر دەژین و هاتووچۆ دەکەن و دەخۆن و دەخەون، تەنانەت ئەوانەش خۆیان بە شۆڕشگێڕو پێشڕەو و کاربەدەست و خاوەن بڕوانامە دادەنێن ساختەن، ئیتر بۆچی سەرسام دەبیت بە ساختە کردنی شیعر و شاعیر؟!
پاشتر بڕیارمدا بۆ ڕێگرتن لەم جۆرە ساختەکردنە مەعنەویە ئەم گوتارە بنووسم و خوێنەرانی سادەو چەواشەکراوی پێ ئاگاداربکەمەوە، کە نازانم چۆن تا ئێستا ئەم نموونەیەو دەیان نموونەی تری ئاوها بەسەر خوێنەراندا تێپەڕ دەبن و کەس نوتقی لێوە نایەت؟ مەگەر لە 21/12/2016 شدا لە ماڵی وەفایی کۆڕێك بۆ ئەم شاعیرە ساز نەکرا؟ دەبێت بڕیاردان بە هەڵبژاردنی بێدەنگی بەرانبەر ستەم و گەندەڵی دەسەڵات هەموو گەندەڵیەکی تری شاردبێتەوەو خەڵکانی بێدەنگ کردبێت؟! یان لە فەرامۆشکردن و ڕووکەشگرتنی ئەدەبدا وا خوێنەران چاوپۆشی لەم دیاردانە دەکەن؟!

ئێستا من دێمە سەر بەراوردکردنی شێوازو نموونەی دەقەکانی ماردین

و لە بەرانبەریشدا هێنانەنەوەی نموونە لە دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا) ی (ئاکار محەمەد).
ماردین ئیبراهیم بە کارکردن لەسەر کەسایەتی و رووداوەکانی مێژوو، ئازارو خەمەکانی خۆی بەرجەستە دەکات بۆ جێهێشتنی زۆرترین کاریگەریی لەسەر ویژدان و هەستی خوێنەر، وێنەکان تراژیدین و جانەوەرەکانی ناویشیان لاوازن، زمانەکەی نزیکە لە ناو واقیع و دەربڕینی راشکاو بۆ گۆڕانکاریەکانی دەوروبەر، پاشوپێشکردنی کۆپلەکان هیچ ناتەبایی لەزنجیرەی پێکەوەبەستنی کۆپلەکان لەق ناکات.
ئەم تەوژمەش لە بەختیار عەلیەوە درێژ دەبێتەوەو زمانێکی داڕشتنی پەخشانی لە خۆ دەگرێت و بە دەیانی وەکو (ئاکار محەمەد) دوایی دێت. بەڵام ئەوەی نابێت باسی نەکەین ئەوەیە کە هەرچەندە لە ناواخندا گیانی مەزڵومی و لاوازیی و چەوساندنەوە دەنوێنێت، بەڵام تا سەر ئێسکیش نەفرەتکردنە لە پیاوکوژان و ستەمکاریی و مافیاکانی مەنزومەی دەرەبەگایەتی و جەهالەت، گیانی بەرەنگاربوونەوە لە خوێنەردا دەجوڵێنێت، کە شایستەی ستایشە.

ئێستا با بێینە سەر بەراوردکاریەکانی نێوان ئەم دوو شاعیرەو بڕیاری کۆتایی بۆ خوێنەران جێ بهێڵین.
ماردین ئیبراهیم/ لە دەقی (خەدیجە، یاسەمینەکانی مردن) دەڵێت:
ئەو هەموو یەهودایە
ماچی یەهوودا بە لێوتانەوەیە
نە بادا یەهودایەکی خەوتوو.

* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
لەم شیعرە کورتەدا (17) جار وشەی یەهوودای بەکارهێناوە، لەو بڕوایەشدام نازانێت یەهودا چیەو کێیە.

بۆ نموونە دەڵێت: ئاخ یەهوودا، یەهوودا ماوە، یەهوودای من… هتد
* ماردین ئیبراهیم، دەقی (یاسەمینەکانی مردن):
بۆنی بخوردەکانی بەرائەت
* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
بخوردەکان داگرسێنە

* ماردین ئیبراهیم، دەقی (پێکەوە پاڵمان بە جۆلانەی مناڵێکەوە نا):
لە دەشتی کەنعانیش نەبێت، رۆژێك گورگێك هەر دەمانخوات

* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
بە ناو بیابانەکانی کەنعاندا… گورگیان تێبەردەداین

* ماردین ئیبراهیم، دەقی (پێکەوە پاڵمان بە جۆلانەی مناڵێکەوە نا):
قورئان ئەبا بۆ ئۆرشەلیم
تەورات ئەبا بۆ مەدینە

* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
بۆ سەرخەوێک لە حیجازەوە،
دەگەیشتینە ئۆرشەلیم

* ماردین ئیبراهیم، دەقی (رافایل، خەدیجە):
– گوێی لە ناڵەی ئیبلیسێکی زامدار نەبێ
– ئیبلیسەکانی ناو سەرم

* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
ئیبلیسە غەمبارەکان (2 جار)

* ماردین ئیبراهیم، دەقی (فلاورا):
حەجاجەکان حوشترکانیان لە حیجازەوە دەبرد بۆ یەمەن

* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
سەری خۆی هەڵگرتووە بۆ حیجاز
لە یەمەن ڕەجمی براکانم دەکرا

* ماردین ئیبراهیم، دەقی (خەدیجە، یاسەمینەکانی مردن):
– یوسف بۆ لە بیرەکەی ئێوەدایە…
– بەرامبەر کراسە خوێناویەکان

* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
بە دوای کراسەکەی "یوسف"دادەگەڕێم

* ماردین ئیبراهیم، دەقی (رافایل):
مارمێلکەیەکم بۆ ئاو نەدەدرا

* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
یاریەم بە کلکی مارمێلکەکان دەکرد

* ماردین ئیبراهیم، دەقی (رافایل):

کۆتر لە گیرفانەکانیانەوە نە دەفڕی

* ئاکار محەمەد/ دەقی (یەهوودا، ئەو بەردانە یەهوودا):
دڵنەوایی کوکوختییەکانم ئەدایەوە

ئەمەو جگە لە زۆربەی زاراوەکانی تری ناو ئەم شیعرەی ئاکار لە زۆربەی شیعرەکانی تری مادریندا هاتوون وەك:
کۆڵان، دایك، ساحیرەکان، کاروانچیەکان، ئای لەو ئازارەی، وای لە زامی، خوێن.... هتد

لە کۆتاییدا دەپرسم گەر ئەم هەموو هاوشێوەییە هەبێت لە ناو یەك شیعری تازە شاعیرێکدا لەگەڵ شاعیرێکی تری پێش خۆیدا، ئایا چی بۆ ئەم شاعیرە دەمێنێتەوە لەناو ئەم شیعرەدا کە هی خۆی بێت؟ بەڵێ ئاساییە هەندێك لە دەستکورتیدا ناراستەوخۆ چاولێکەریەکی کەم دەکات لە کەسانی تر، بەڵام قەد بەم جۆرە نابێت بە چوار پەلە بکەوێتە ناو و وای داب□ن□ت شتێکی باشی کردووەو خوێنەرێکی هوشیاریش نابێت پێی بزانێت؟!

کتێبی دەوڵەت لە نووسینی سمکۆ محەمەد لە چاپ هاتەدەر

کتیبەکە قەبارە مامناوەندیە و بریتیە لە 300 لابەرە و موناقەشەی جەمکی دەولەتی کردووە، دەوڵەت لە رووی میزووی و مودیرن و شیوازەکانی دەولەتی نەتەوەیی، دەولەتی فرەیی لە کولتوور و موڵتی کەڵجەر و هتد و رەخنەی لە دەولەتی مودیرن کرتووە

ئەم کتێبە دەست دەکەوێت لە کتێبخانەکانی کوردستان

ئەمەی خوارەوە پێشەکی کتێبەکەیە:

پێشەکی

مەسەلەی دەوڵەت بەدرێژایی مێژوو هەم لەرووی مەعریفیەوە بۆتە جێگەی بایەخی میتۆدی کۆمەڵناسی سیاسی لە زانکۆکانی جهان

دەخوێنرێ، هەم لەرووی تیۆری سیاسیەوە بایەخی پێدەدرێت کەهەریەك لە تۆماس هۆبز و ژان ژاك رۆسۆ و هیگڵ و مارکس و هتد بەزانستیانە قسەیان لەسەر کردووە، هەم لەڕووی جوگرافیی و نەتەوەیی و قەوارەییەوە بۆ کۆمەڵگەیەك، یان ئاینەکان یان نەریتە جیاوازەکان کە لەرووی مێژووییەوە لەرێگەی هێزو سوپاوە وەدەستهاتووە موناقەشەی کراوە و ئەنجامێکی بەدەستهێناوە کە مافی هەر نەتەوەیەك یان کۆمەڵگەیەکە ئەگەر داوا بکات خاوەن قەوارەیەکی سیاسی لەو شێوەیە بێت، ئەمەش بۆ نەهێشتنی ئەو گرێ سایکۆلۆژیە سیاسیەیە ماوەتەوە، بۆیە تائێستاش هەمان کەشوهەوای سیاسی پێوەدیارە کە بەئاسانی بۆ نەتەوەکان بەدەست نایات و بۆ هێزە گەورە و خاوەن دەسەڵاتەکانیش ئاسان نییە دەستبەرداری ئەو جوگرافیاییانە بن، بەتایبەتی ئەو نەتەوانەی کە تائێستا فرەستیان بۆ نەڕەخساوە ببن بە دەوڵەت و نوێنەریان هەبێت لە نەتەوە یەکگرتووەکان.

دەوڵەتی نەتەوەیی ئەگەرچی پێشتر داواکارییەکی گشتی بوو و لەڕووی نێودەوڵەتیشەوە رەوایەتی سیاسی وەرگرتبوو، بەڵام زیاتر لەدوای شکستی سۆڤیەت و نەمانی دوو جەمسەری و نەمانی چەمکی ناسیونالیزم بۆ بەدەستهێنانی دەوڵەت لەلایەن نەتەوەوە، بۆتە مەسەلەیەکی لاوەکی و چۆتە دەرەوەی ئامانجی نەتەوەکان، چونکە نەمانی دەوڵەت جگە لەوەی هیچ بەهایەکی نەماوە دوای ئەوەی رۆژئاوا دەوڵەتی فرەیی لە مەزهەب و ئاین و نەتەوە و کولتوور و ئەوانی دیکە، لێرەوە ئەم قەوارەیە بەخاتری ئەوانی دیکە کە لەپەنای نەتەوە بۆ دەوڵەتەکانن تاکو نەبنە پەراوێز و جارێکی تر نەتەوەی سەردەست و ژێردەست دروست نەبێت، ناو و شوناسی دەوڵەتی نەتەوەیی گۆڕا، نمونەش ئەوەیە کە داواکاری دەوڵەتی کوردی گۆڕا بۆ دەوڵەتی کوردستان، چونکە لەپەنا کورد سریانی و کلدانی و تورکمان و پاشماوەکانی عەرەب، کولتووری غەیرە کوردی لە کوردستان هەن، بۆیە ئەو پێشنیارە قەبوڵ کرا کە دەوڵەت بەناونیشانێکی دیاریکراوی نەتەوەییەوە نەمێنێت، بەڵام شوناسی نەتەوە لەدەست نەدات.

بەهەرحاڵ ئێمە لەم تێکستەدا موناقەشەی هەموو لایەنە میتۆدی و سیاسی و مێژووییەکانی ئەم چەمکەمان کردووە بەپێی سەرچاوە باوەڕپێکراوەکان، بەڵام ئامانجەکە خودی ئەو مانا نوێیەیە کە لەدوای هاتنی چەمکی جهانگەرایی هاتە ئاراوە، بۆیە مانایەکی دیکەی موناقەشەی نوێ بۆ دەوڵەت، ئەو فەزا ئابورییەیە کە لەجیاتی ئەوەی وەکی جاران دەوڵەتی گەورە کۆمپانیا بباتەڕێوە، ئێستا بەپێچەوانەوە بۆ رزگاربوونی دەوڵەت لە ئەرکە قورسەکانی، هەروەها

بۆ گۆڕینی گرێبەستی نێوان هاوڵاتی و دەوڵەت کە دیاریکردنی ئەرك و ماف بوو لەنێو دەستووردا، ئێستا کۆمپانیاکان جێگەی سیاسەتی دەوڵەتیان گرتەوە و خەڵك بەڕێوەدەبەن، یان ئەسڵەن هەندێکجار دەوڵەت بۆ نەتەوە ژۆر دەستەکان دروستدەکەن لەرێگەی ئەو سامانەی هەیانە، نمونەش هاتنە پێشەوەی بەدەوڵەتبوونی ئەمازیغی و سکۆتلەند و کوردستان و کەتەلۆنیا و قرمی ئۆکراینا و هتد. هەروەها ئەو دەوڵەتۆچکانەی کە لە نەخشەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ناویان هاتووە کە لەرووی جوگرافیایەوە سەر بەدەوڵەتی گەورەی وەکو ئێران و تورکیا و سعودیە و لیبیا و جەزائیر و تەواوی وڵاتانی عەرەبیین.

ئامانج لەم کتێبە ئەوەیە کە کورد و ئەو نەتەوانەی وەکو کوردن و هەمیشە ستراتیژی سیاسیان بەئاڕاستەی دەوڵەتە، ئەوەیە کە درەنگ فریای ئەوە کەوتن بچنە نێو هاوکێشەی سیاسی و ببن بە لێگۆیەك و لەڕێگەی ئەو لێگۆ سیاسیەوە بناسرێن، ئەم بۆچوونەش ئەگەر نیگەتیڤ نەکەوێتەوە، ئەوەیە کە دەوڵەت لەم سەردەمەدا دەسەڵاتە سیاسی و ئابوریەکەی هێندە سنووردار نەکرابا، تائەو جێگەیەی کە دەوڵەتی نەتەوەیی بەهای جارانی نەمێنێ، چ لەناو مەحفەلی نێودەوڵەتی و چ لەئاستی نێوخۆ، چونکە بەگشتی ئەو ویستە گشتیەی جاران هەبوو بۆ دروستکردنی دەوڵەت لەرێگەی ئامانجێکی سیاسی و سەرکردەکانیەوە، ئێستا ئەو ویستە بەشێوەیەك لەشێوەکان کە سیاسەت تارادەیەك شەفاف بووە و بووەتە کردەیەکی ناشیرین، بەوپێیەی کە لەنێو خۆشدا ئەو بەهایەی نەماوە، بەقەد ئەوەی خەڵك ویستە گشتیەکەی بۆ خۆشگوزەرانی و پێکەوەژیانی نەتەوە و ئاینەکان زیاترە، ئەمە کاریگەری لەسەر بوونی فکری ناسیونالیزمیش کردووە بەرامبەر بە ئەوانی تر، مەبەستم نەتەوەیەکی وەکو کورد دوای شاهیدی ئەوەبوون سیاسەت رادەستی بازاڕ و ئابوری کرا، ئیدی نەتەوەخوازی وەکو ئامانجێك بەهایەکەی جاران نەما. ئێمە لێرەدا تائەو جێگەیەی فریای چەمکە سیاسیەکانی پەیوەست بە چەمکی دەوڵەت دەگات، هەموو لایەنەکانمان موناقەشە کردووە چ بەپێی لایەنە فەلسەفیەکە بێت چ لایەنە مێژووییەکە بێت، چ ئەوەی ئەو ستایلە نوێیە پێناسەیەکی نوێی بە چەمکی دەوڵەت داوە، بەهیوای ئەوەی ئەم کتێبە بتوانێ موناقەشەیەکی فکری بەرهەمبهێنێ.

سمکۆ محەمەد
20/4/2015

گوڵێکی پیر بەیانیان بۆنی هەژاری لێ دێ … بەختیار محەمەد

لەوانەیە تەمەنی (70) تێپەڕیبێ
تەنها هاودەمەکەی بزنێکە:
بزنێکی ڕەش و سپی قەڵەو
پاك هەر لە ژنێکی جوان دەچێ:
ژنێکی سپی قەڵەو
کە لە جلێکی ڕەشدا بێ.
هەموو بەیانیەك
لەگەڵ خۆی دەیگێڕێ.
ئەو پیاوێکی هەژارە
وتی: ((7 سەر خێزانین،
تەنها ئەم بزنە
بژێویمان دابین دەکا)).
هەموو بەیانیان
زوو زوو،
خۆی و بزنەکەی
لە کۆڵانەکان دەبینم.
پێدەچێ ئەم بزنەی
زۆر خۆشبوێ
ئاژەڵەکەش بەختەوەر دیارە،
کەیفخۆش لەسەر گژ و گیا و
گەڵای لکە درەختی بڕاوی بەرماڵان
دەڵەوەڕێ.

×××

ئەو پیاوێکی پیرە،
بەڵام گورج و گۆڵ دیارە‌
بزنەکەش وەك ئاسکێکە‌ هەر لەو دەچێ.
باشە گریمان بزنەکەی بمرێ
ئەو چۆن دەژێ و چ دەکا؟

بێ گومان هەست بە تەنیاییەکی قووڵ دەکا.
بژێوی ماڵەکەش
وەك کوخی دڵی بێوەژنێك دادەتەپێ.
ئەی ئەگەر پیرەمێردەکە مرد،
ئەوسا کێ هاودەمی بزنە بەختەوەرەکە دەبێ؟
ئەمەیان کەس نایزانێ…
ئای ژیان لێرە چەند سادەیە!…
ئای چەند تاڵە،
کە هەژاری بەسەر ژیاندا
سەردەکەوێ!

لەیلا کۆڤەن پەیامەکەی چیبوو بۆ باشورو بارزانی؟ ؟ … شوانە حەسەن ئەبوبەکر

لەیلا گۆڤەن کە یەك لە پەرلەمانتارانی مەزهەب پەکەکەی سەر بە حزبی هەدەپەیە دەڵێ: دەبێ بارزانی و دەسەڵاتدارانی هەرێم خاکی باشور بۆ تورکیا نەکەنەوە و ئێمە لە ئاست هەڵەی لەو جۆرەدا تەماشاکەر نابین.

سەیرە .. پەکەکە لە کاتێکدا ئەم داوایە لە دەسەڵاتی باشور دەکات و چاوەڕوانی ئەوەی لێ هەیە رێ لە لەشکرکێشی تورکیا بگرێ، کە خۆی هیچ ئیعتبارێکی بۆ ئەو دەسەڵاتە دانەناوە و نە ئیعترافی پێدەکات و نە رێزی دەگرێ، یاسا و سەروەری و شەرعییەتی پێشێل دەکا، وەك ماڵی بێ ساحێب لە باشور دەڕەوانێ و تەراتێنی تێدا دەکا، سوپای تورکیای بۆ پەلکێش دەکا و بێ دەربەست شەڕ و زەرەرو زیان توشی خەڵکەکەی دەکات. کاتێکیش سوپای تورك راوەدوویان دەنێ، داوا لەو دەسەڵاتەی هەرێم دەکات کە خۆی قەت ئیعتباری بۆ دانەناوە، رێگری لە سوپای تورکیا بکات.

لە راستیدا بەر لەوەی سوپای تورکیا سنوری هەرێمی بەزاندبێ، ئەوە پەکەکەیە سنور و دەسەڵات و شەرعیەتی هەرێمی پێشێل کردووە و خۆی

کردۆتە کۆڵەگا و باشوری کردۆتە شەڕگەی ململانێیەکی بێ سەمەر لەگەڵ تورکیا. ئەوەی خاکی باشوری بە تورکیا کردۆتەوە پەکەکەیە نەك حکومەتی هەرێم، ئەوەی سوپای تورکیا بۆ باشور پەلکێش دەکات پەکەکەیە نەك دەسەڵاتدارانی هەرێم، ئەوەی ئیجازەی داوە بە تورکیا لەشکرکێشی بکاتە سەر باشور، راکردنی پەکەکەیە لە گۆڕەپانی راستەقینەی خۆی و خۆ مەڵاسدانیەتی لە باشور، باشترین رێگریش لە لەشکرکێشی تورك، بەخۆداچونەوەی پەکەکە و گەڕانەوەیەتی بۆ گۆڕەپانی راستەقینەی خۆی و کۆتاییهێنانە بەو خۆسەپاندن و کۆڵەگاییەی لە باشور دەیکات، رێزگرتنی دەسەڵاتی شەرعیی هەرێم و لەبەرچاوگرتنی ژیان و ئەمنیەتی خەڵکەکەیەتی کە بەهۆی پەکەکەوە لە مەینەتیدان. سوپای تورك بە بەهانەی پەکەکە دێتە باشور، هەر پەکەکەشە دەتوانێ ئەو بەهانەیە ببڕێ.

پەکەکە لە کاتێکدا بە هەنجەتی ئەوەی کە باشور تەنیا خاکی باشورییەکان نییە و دەبێ بە خەباتی هەموو لایەك کراوە بێت، شەرعییەت بە وجودی چەکدارانەی خۆی دەدات، کەچی خۆی لە رۆژئاوا نەك رێگە بە کوردی پارچەکانی دیکە، بەڵکو رێگە بە کوردانی رۆژئاوایی غەیرە پەکەکەش نادات کە نەك هەر وجودی چەکدار بەڵکو هەڵسوڕانی سیاسیشیان هەبێت. لە پارچەکانی دیکەش شەڕ بە حزبە رەسەن و خۆماڵییەکان دەفرۆشێ و جگە لە خۆی کەسی قبوڵ نییە. سەیرتریش ئەوەیە پەکەکە کاتێ بەم موزایەدە نەتەوەیی و کوردستانییە باشور خۆتابار دەکات، خۆی تا سەر ئیسقان دژی خیتابی نەتەوەیی و کوردستانییە و بە شۆڤێنیزم و رەگەزپەرستی دەزانێ.

پەکەکە دەبێ بزانێ باشور بە هیممەتی بارزانی و گیانفیدایی پێشمەرگە و خۆڕاگریی خەڵکەکەی، ئازاد و دانپێدانراو و پارێزراوە، بە لەشکری هیچ لایەك کراوە نەبووە و نییە، ئەگەر پەکەکە بەهانە نەدات بە دەست سوپای تورکیاوە و باشور نەکات بە شەڕگە، نە تورکیا و نە هیچ سوپایەکی دیکە ناتوانن بێنە ناوی.

٢٠١٧ / ١ / ٢٠

گەورە بون یان بچوکی گۆڕان و یە کێتی لەئاست پارتیدا … هونەر جەمیل

. ڕەگی لەت بوون لێکترازان (دابەش بون) مێژوی دابەش بون و لەت بون لەدونیای کۆنەوە باو بووە ،. سەرەتا لە کەنیسەو ڕەوتە ئاینییە کانەوە دەستی پێکرد تا دەگات بە ئێستا ..ئەم دابەش بونانە لە پاڵیا کەم یا زۆر لایەن گریو پاشکۆیەتی دروست دەکات هەنێ جار حیزبێک یاخود گروپێکی پاوەن خواز دەست بەسەر تەواوی جومگەو پێگە ئەساسیە کانی دەوڵەت دا دە گرێت .. بۆمان□و□ ب□ردەوامی دان بەم پاوان خوازییە یان چەواشە کاریو خەڵەتاندنە ، بانگەشەی نەتەوایەتی دەکات دروشمی نەتەوایەتیو بزواندنی سۆزی خەڵکو دروست کردنی خۆفی سیاسی بەوەی هەڕەشەی دەرەکی لەسەر وڵاتە .

بەم ڕێگایە دەسەڵاتی قۆرغ کاردەیەوێ درێژە بەمانەوە خۆی بەدەسەڵات بدات .. زانای ئەمریکی (مێنگن) بەم جۆرە پێناسەی ئەم ڕەوتە دەکات کەسی دیما گۆژ یاخود گروپی قۆرغ کار : ئە و کەسەیە کەڕێبازێک دە گرێتە بەر خودی خۆی دەزانێت کە نادروستە . بۆ ئەو کەسانەشی ئاڕاستە دەکات کە دەزانێت گ□ل□و نە فامن ..کەواتە سیاسەتی گەو جاندن لەسەر بنەمای درۆو بەڵێنی بەتاڵ دا دەڕێژرێت .. مەبەستم بو لە پاڵ بە پێویست زانینی یەک گرتنی گۆڕانو یە کێتی . کورتە باسێک لە مێژوی جیابونەوە بکەم ..ئەگەر جیابونەوەی گۆڕان لە یە کێتی بە هۆی چەند هۆکارێکەوە کە لەو کات واتا لە ساڵی ٢٠٠٨ پێویست بوبێت .

ئەوا ئێستا یە ک گرتنو لێک نزیک بونەوەی ئەم دو هێزە زۆر پێویستە لە بەر چەن خاڵێک . ١) بۆهاوسەنگی هێزو گەڕانەوەی شکۆ بۆ یە کێتیو گۆڕان چونکە لە ئێستا دا چی یە کێتی بە تەنیا ناتوانن یارییەکی هاوسەنگ بکەن لە گەڵ پارتی جیابە جیا .. ٢) بۆ کردنەوەی یەک دۆسیەو یەک پاکیج سەبارەت بە مامە ڵە لە گەڵ تەواوی هێزە ئێراقیو کوردیە کاندا ..هەرچەندە خۆیان ئەم خاڵەیان کردۆتە ناو ڕ ێکەوتنەکە بەس بێ ئەوەی پابەند بن پێوەی . ٣) بۆ گەورە بونی پەیوەندییە نێو دەوڵە تییە کانی دو حیزب گرنگە چونکە هەمومان ئەزانین پەیوەندی ئەم دو هێزە لە گەل وڵاتان لە ئاستێکی

کەم و بچوکدایە ئەشتوانین بڵێین پەیوەندی ئەم دو هێزە تەنیا لە گەڵ ئێرانو حوکومەتی ناوەندا بە هێزە . ٤) لە پەناو سلێمانیدا . ٥) بەئاشتبونەوەی کەمەڵایەتی هەموان دەزانین لایەن گرانو دەنگ دەرانی گۆڕانو یە کەتی پەیوەندی هاوبەشی سیاسیو شارو کەسەتیو هاوڕێ یەتی بەیە کییەوە بە ستونیە تییە وە هەر لە خودی ئەخەرو سکرتەری دوحیزب تادەگات بە بچوک ترین ئەندامی دو حیزب .

لەگەڵ ئەوەی من تاڕادەیکی زۆر گومانم لە وەیە یە کیەتی پابەندی بڕگە کانی ڕێکەوتنەکە بێت بەڵام ئەو ڕێکەوتنە پێویستە هەرچی زووە بڕگە و خاڵە کانی بچنە بواری جێ بەجێ کردنەوە چونکە لە ئێستا دا بە هۆی لە کار کەوتنی شەرعی ترین مو ئەسە ساتی هەرێم باری سەر شای هاوڵاتیان لە دۆخێکی ناهەمواردایە هەرواها پاوەن خوازەکانی پارتی ئەگەر سنوردار نە کرێت دەچێتە حاڵەتێکەوە کە ئەشی دەرئەنجامە کانی قورس ترو کارەسات بار تر بن . دەبێت گۆڕانو یەکەتی دو ڕاستی بزانن یان دەبێت ئاوا جیا بەجیا مامەڵە لەگەڵ پارتیدا بکرێت . کە ئاوای نە گۆڕان نە یە کەتی جیابەجیا توانای بردنەوەی هیچ یارییەکیان نابێت لەگەڵ پارتی یان ئەوەتا دەبێت بەدەنگی بەرز بڵێن ئەوە ئەمەین بە پڕۆژەو بەرنامەوە بە یەک دیدی سیاسیو یەک باگاراوندی سیاسییەوە مامەڵە لە گەڵ پارتی دا دە کەین و لە هێزی دووەمو سێیەمەوە دەبینەوە بە هێزی یەکەم. یان دەبێت بەم بچوکییە. یە کەتی بە پاشکۆی پارتیو گۆڕانیش بە تەنیا لە ساحەکەدا شەڕی پارتی بکەن بێ ئەوەی بتوانن هیچ کاری گەریەک دروست بکەن

چی وام لێدەکات دەوڵەتی کوردیم پێ خەون بێ!... چالاک ئەغجەلەریی

پێش هەر شتێ ناوێک یان قەوارەیەک لە دونیای زانستی سیاسیدا نەبووە بە ژێر نوسی دەوڵەتی کوردی ، ئەگەر بگەڕێنەوە بە مێژوو تەنها دەوڵەتی میدیەکان (ماد) کەمێژوو نوسان بە تایبەت

کوردەکان ، بە هەندێ بەڵگە پشتڕاستی ئەم کیانە سیاسیە دەکەنەوە هەرچەندە بۆ خۆی ئەم پرسەش مشتومڕی لەسەرە، بەدوای ئەمەدائەوەی چەکەرەی کردبێ و ڕسکا بێت لە چەند ئەمارەتێک بەولاوە هیچی دیکە نەبۆتە ئەو بەهارەی کە ئەمڕۆ بتوانین وەکو بەڵگەیەکی مێژوویی جوگرافی سیاسی بۆدۆست و نەیارانی بسەلمێنین و بەرامی گوڵەکانی لە خۆمان بدەین ، هەرچەندە لە ئاستی چەندایەتیدا زۆرترین نەتەوەین کە خاوەنی دەوڵەتی نەتەوە نین لە کاتێکدا دروستدروست بوونی دەوڵەتی نەتەوە مێژوو□کەی دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی شازدە.

یەک لە پرسیارە زۆر سادە و جدیەکان ئەوەیە بوونی ئێمە بەو چەندایەتیە زۆرەوە بۆ لەماوەی ئەم چەند سەدەیەی بەسەرمان تێپەڕی کرد نەتوانرا وەکو تەواویگەلانی دونیا لە دونیای جیوپۆڵێتیکدا بوونی سیاسی وەکو دەوڵەت بوونمان هەبێت؟
بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەگەڕێمەوە بۆ ئەم ساتانە و ئەو مێژوە بەردەستەی وەک بەڵگە پشتڕاستی وەڵامەکەمان دەبێت، یەکەم هۆکارە دەرەکیەکان و بەرژەوەندیووڵاتانی زلهێز بۆ دوێنێ و ئەمڕۆ ، هەرچەند بۆ ئەم هۆکارەش کە دەڵێن سیاسەت هۆنەرێکە دەبێت بە هوشیاریەوە مامەڵەی لەگەڵ بکەیت ، بە دڵنیاییەوە نە ئەوکات وبە ئێستاشەوە بوونی نەبووە نیە.

دووەهەم هۆکاری ناخۆییە، کۆمەڵگەیەک بە درێژایی مێژوو پڕ بێت لە قین و دووبەرەکی ، هەرلە دژایەتی ئەمارەتە کوردیەکانەوە تا چەرخی بیستەم و خۆناساندنی پارتیسیاسی بە شێوەکی عەمەلی ، لە شەڕی شاخ بەرامبەر بە یەکتر و نۆکەرایەتی ئەم بۆ دەوڵەتێکی دی دژ بە پرسی کورد لە پێناوی هەندێ دەسکەوتی حزبی ، لەئاستی کۆمەڵایەتیشدا جاشایەتی و دوپاتکردنەوەی وەلا بۆ دەسەڵاتی سەردەست دژ بە پرسێک کە تەنها وتەنها خۆی و هاوخوێنەکانی زەرمەندی سەرەتا وکۆتایی بوون ، جیالە هەمووی خۆشەویستیەکی لە ئەندازه بەدەر بۆ پارە و سامان لە کاتێکدا هەرچی ئەخلاقی سیاسی و فەرھەنگی وکۆمەڵایەتیە کرایە ژێر پرسیارەوە.

سێهەم ، ئەگەر ئەمڕۆی هەرێم بە نموونەیەکی بەرجەستەی پراکتیکی پێش بوون بە دەوڵەت وەرگرین ، بە پێش چاوی هەموومانەوە دەبینین ئاستی سیاسی وئیداری و ئابوریمان لە کوێی پێوەرەکانی بە دەوڵەت بووندایە، بە شێوەیەکی گشتی کۆمەڵێ حزبی تۆتالیتاریی قەومی و مەزهەبی ئاوێزانی یەکتر بوونە هەرکام لەمڕەوتە ببنە خاوەن دەوڵەتێکت سیاسی سەربەخۆ ، ئەو جوجەڵە کیانەی لەم هێلکەیە

سەر دەردەھێنێت (کە بەلای منەوە ھێلکەیەکی بۆگەنە ئیمکانی تروکانی نیە) ھەرشێوەی وەک دەوڵەتێکی سعودی ، عێراقی سەدام حسین یان ئێرانی ئیسلامی زیاتر نا بێت، وەک چۆن ئەم دەستە و تاخمەی کە لە چلەکانەوە ڕشمەی ئەسپی سیاسیگەلی کوردیان گرتوە و دەستبەرداری نابن ، ئەوکاتە پێویستمان بە بەھارێکی کوردیە بۆ ھێنانە خوارەوەیان لەسەر زینەکە .

ناھوشیاری خەڵکی کوردستان بۆ نەتەوە لە ئاستێکی بەرزدایە ، چونکە ھوشیاری حزبی بەئەندازەیەک تێکەڵ بە خوێنی تاکەکان بووە ئیمکانی بیرکردنەوەیەکیفرەیی نیە بۆ تەواوی ئەگەرەکانی بوون بە دەوڵەت و ڕاگرتنی پێگەی ئەو کیانە بەشێوەیەکی مەحکەم، یەک لە پێگە ئابوریەکانی دەوڵەتی سەقامگیر لە دونیایئەمڕۆدا پێدانی باجە بە دەوڵەت بەڵام بە پێچەوانەوە حزب خەڵکی بە چۆرێکی وەھا ئەکتیف کردوە کە حزب و دەوڵەت سەرچاوەی بژێوی خەڵک بن ، لە کاتێکدا پێویست بوو چەندین گارگە و کۆمپانیای بەرھەم ھێن و پرۆژەی کشتوکاڵی بوونی ھەبوایە بۆ ھەرچی خستنە ڕێی شەمەندەفەری ئەو کیانەی خەڵکی پێویستیان پێیەتینەبادە ئەو جیھانە ماکیاج کراوە دەوڵەتیەی ھەندێ کەس بۆ درێژەدان بە قازانجی شەخسی و حزبی شینی درۆیینەی بۆ دەکات.

ئەنجام کیانێکی بەھێز و سەرکەوتوو پێویستی بە ئابوری□کی پتەو و ڕایەڵەیەکی بەھێزی دیبلۆماتی بە ھێز ھەیە لەگەڵ تەواوی دونیا، بەڵام ھەرێمی کوردستانی عێراقبە ھەموو لێکدانەوەکان توانای بوون بەدەوڵەتی سەربەخۆ بەم ستایەڵی کار و پەیوەندیە لەرزۆکەکانی لەگەڵ ووڵاتانی دەوروبەر و جیھاندا گەیشتن بەو ئامانجەسیاسیە لە خەون زیاتر سنور نا بەزێنێت ، ھەڵەی مێژوویش بۆ سەرانی ئەم گەلەیە ھەرچەند کاڵفامی خەڵکیش بەشێکی دانەبڕوای نەگەیشتن بەخواستەکانیانە.

ھاتنی سوپای ئیسلام بۆ کوردستان

…2… ژیلوان ش□ش محمد صالح

بەشی دووهەم::-

ڕۆژی دوو شەممە بوو لەشکرەکەی خالیدی کوڕی وەلید گەیشتە سنوری شاری هەولێر,خێوەتیان هەڵداو کە ژمارەیان 40000هەزار سەرباز دەبوو,پاشای هەولێر ناوی چاتلیس بوو ئەم پاشایە زۆر سوار چاك بوو دەڵێن لە شەڕدا زۆر فێڵباز بووە ئەم پاشایە خاوەنی 14000هەزار سوارە و پیادە بوە زۆر جار یارمەتی کیسرای فارسی داوە دژی هەرقلی ڕۆم.

یەکەم ڕوو بەڕوو بوونەوەی سوپای چاتلیس و خالیدی کوڕی وەلید,کاتێك چاتلیس بینی سوپای عەرەب لە نزیك قەڵای هەولێر خێوەتیان هەڵداوە,هێرشی کردە سەریان و شەڕ لە نێوانیاندا ڕوویدا,خالیدی کوڕی وەلید دەڵێت ئەمە یەکەم شەڕە ئێمە دەیکەین لەگەڵ نەتەوەی کورد,داوام کرد لە سوپاکەم دەستیان لێ نەپارێزن ئەگەر کوژراین شەهیدین جیگەمان بەهەشتە,ئەگەر سەرکەوتین سەرو ماڵیان بۆ ئێوەیە ئێمە چەند ساڵێکە لە شەڕداین تەواو شارەزای شەڕین,سوپای کورد لە سوپای کیسراو ڕۆم زیاتر نییە,دەڵێن شەڕێکی ئێکجار گەورە دەستی پێکرد تەپوتۆزی سمی ئەسپەکان بەری خۆری گرتبو,بە هەزارەها مرۆڤ کوژران چەندەها دەست و قاچ بڕان چاوەکان کوێر کران,خوێن و خۆڵ تێکەڵ بووو,ئەم شەڕە چەند ڕۆژێکی خایاند,هەولێریەکان تا دوا سەرباز جەنگان پاشا چاتلیس بە دەستی زرار کوڕی ئەزوەر کوژرا.

جا با بزانین زرار کوڕی ئەزوەر کێ یە:زرار لە دوای فەتحی مەککە موسوڵمان بوو شاعیر بوو یەکێك بوو لە پیاو کوژەکان زۆر حەزی لە شەڕکردن بوو دەڵێن زۆر بێ بەزەیی بوە,هەر نەیارێکی خۆی بەردەست کەوتبێت بێ دوو دڵی سەری بڕیوە,خۆشەویستی محمد بوە,محمد ووتویەتی زرار جیگەی لە دڵی مندایە دەڵێن ناو هێنانی بەس بوە بۆ ئەوەی ترس بچێتە دڵی دوژمنەکانی.

شەو بوو شەڕەکە کۆتایی پێ هات 1000 کوردی هەولێری بە دیل گیراو بۆ ڕۆژی دوایی هێنایانە بەردەم خالیدی کوڕی وەلید پێی وتن ئیسلام بن,ئەوانیش ڕازی نەبوون ووتیان دینی خۆمان هەیە بۆیە خالید فەرمانی کرد هەموویان سەربڕن,دوایی سوپای ئیسلام سەرکەوتن بۆ ناو

قەڵای هەولێر,کەوتنە تاڵانکردنی سەرو ماڵیان و لە پارەو ژن و کچ و منداڵ بۆ ئەوەی تۆزێك مرۆڤایەتی لەبەر چاو بگرن,وەك دەستکەوتی شەڕ ئەم کارە نا مرۆڤانەیان دەرهەق بە خەڵکی هەولێری بە شەرەف کردوو ناموس و شەرەفیان لەکەدار کردن,هەروەها هەرچی ژن و کچی کوردە وەك کەنیزەو غولام دەفرۆشران و دەکڕدران لە بازاڕەکانی مەککەو مەدینەدا.

خالید دوایی خۆی ڕوی کردە قەڵای هەولێر و ڕۆشتە ناو خەڵکەکەوە پێی وتن ئەوەی ئیسلام نابێت دەبێت جزیە بدات یان هەمووتان دەکوژین,ئیتر خەڵکەکە ڕازی بوون بە جزیە دان,وەك و مێژوو نوسان دەگێڕنەوە دەڵێن خالید زۆر دڵخۆش بووە بە موسوڵمان نەبونیان بە جزیە لەبەر ئەوەی جزیە وەك سەرمایەیەکی هەمیشەیی وابوە بۆیان خەرجی شەڕو ڕابواردنی خۆیانیان پێ دابین کردوە,دوای تاڵانکردن و سوتاندن و لەکەدار کردنی شەرەف و ناموسی تاکی کوردی هەولێری ڕوو دەکاتە عبداللەی جندلی کە سوپایەك بەرێت و ڕووبکاتە هەرمێتە بۆ داگیرکردنی.

سەرچاوەی ئەم نووسینانە لە گێڕانەوەی ئەبو تەبەریە:المستدرك لحاکم,ج3,حدیس رقم

هەر تاکێکی کورد گومان ئەکات لەم مێژووە خوێناویەی سوپای ئیسلام ئەتوانێت خۆی بەدوادا چوونێك بکات بۆ مێژووی ئیسلام لە نووسینەکانی مێژوونوسە بەناو بانگەکانی ئیسلام کە هەموو موسوڵمانێك شانازی بە بوونی ئەم مێژوو نووسانەوە دەکەن,بەڵام گەورەترین کێشەی تاکی موسوڵمان ئەوەیە ناگەڕێت و توێژینەوەیەك لە ئاینەکەی خۆی ناکات,خوێنەر نین و تەنها گوێگرن و ئەوەی دەیبیستن و دەیزانن,تەنها ئەوەیە کە لە سەر زمانی مەلا دەنگ دڕاوەکان لە میمبەری مزگەوتەکانەوە ئەیبیستن,زۆر دڵنیا بن تەواوی نووسینەکانم لە سەرچاوەی ئیسلامییەوە وەرگرتووە و ئەتوانن خۆشتان بە دوادا چوون بکەن و گوێگر نەبن و خوێنەر بن,ئێستاش کتێبێکم نووسیوە لە سەر ژیانی تەواوی خەلیفەکانی ئیسلام تەواوی سەرچاوەکانم لە کتیبە ئیسلامییەکانەوە وەرگرتووە,ئێستاش کتێبەکەم لە کتێبخانەی گشتی سلێمانییە حەفتەی داهاتوو ژمارەی سپاردەی ئەدەنێ و بە خۆشحاڵییەوە بڵاوی ئەکەمەوە,باس لە دڕندەیی و نا مرۆڤانەی زۆرینەی خەلیفەکانی ئیسلام دەکات,تەمەن ڕێگەمان بدات تەواوی نووسینەکانم لە سەر مێژووی ئیسلام بوونی کوردیش تەواو ئەکەم,تاکو تاکی کوردی بزانێت ئیسلام چەندێ زیانبەخش بوە بۆ نەتەوەکەمان.

ئەم سیاسەتە دوفاقیە بۆ؟! … ئارام عزیز عبدالله

ئەگەر وردبونەوەیەک بۆکردارو گوتاری سیاسی بزوتنەوەی گۆڕان بکەین لەڕابردوودا.. ڕاستەوخۆ دەگەینە ئەو بڕوایەی لەدوو روانگەی((خەباتی چاکسازی، حەزی دەسەڵات خوازی))لەڕاگەیاندنەکەیەوە چرکراوەتەوە و زۆرترین ماف و دەسەڵاتیش لەڕاگەیاندنەکەوە تعمیم زەینی خەڵکی کردووە.. ئەمەش بە ڕادەیەک لە سیاسەتی بزوتنەوەی گۆڕاندا وەک یەقین و بنەمایەکی سیاسی نەگۆڕ لە هەست و خواستی جەماوەر و هەوادارانی بزوتنەوەی گۆڕان چەسپی و هاوکات ڕەنگ دانەوەیەکی بێ سازشی هەبووە چونکە گۆڕان لە بنەڕەتدا ئەمەشی مەبەست و ئامانج بووە.. بە واتایەکی تر گۆڕان بە ڕادەیەک یەقین بە سەرکەوتنی پڕۆژەکەی هەبووە بە ڕادەیەکی زۆر مەجالی سازش و گەڕانەوەی بۆهەر هەل و مەرجێکی سیاسی نەخوازراو لەخۆی گرت لێرەشەوە گۆڕان ڕو بەڕوی واقیعکی سیاسی نەویستراو دەبێتەوە.. ئەو تێۆرەی بەسەردا دەچەسپێ کە دەڵێ لەسیاسەتدا دوو زائید دوو (2+2) ئەشێ نەکاتە چوار .. چونکە لەبنەڕەتدا بە ڕادەیەکی زۆر کەم توانیویەتی خەباتی هاوتەریبی سیاسی نێو دەوڵەتی بکات و کرداری سیاسیەکی لە ئاستی نێودەوڵەتی ئەو بڕشتەی نەبێت هاوکات لەسەر ئاستی ناوخۆشی وەک ئاماژەمان پێدا خۆی توشی نەگەڕانەوەی چەق بەستوی کرد.. ئیتر بزوتنەوەی گۆڕان بۆ خۆ دەربازکردنی لەهەر ئەزمەیەکی سیاسی زیاتر ڕۆئەچێتە هەڵەی دووفاقی و بێ متمانەی سیاسی .. بەنمونەش چڕکردنەوەی دژایەتی سیاسی و ئیعلامی لە ئیدارەی سیاسی و حوکمی سنوری سلێمانی و م□باتی مام جلال لەڕابردوودا .. دواتر گۆڕانکاری لەم گوتارەدا لەپاش ڕێکەوتنی یەکێتی و بزوتنەوەی گۆڕان خۆبواردن لە شەفافیەت و داهاتی سلێمانی و تەواوی کەم و کوڕیەکانی تری سنوری سلێمانی و چڕکردنەوەی ، دژایەتیەکان بەڕادەیەکی زۆر لەسەر پارتی .. دواتر نەچونەبواری کرداری ئەو ڕێکەوتنە تێهەڵچونەوەی گۆڕان بە نمونە کۆنەکەی پێش ڕێکەوتن بزوتنەوەی گۆڕان توشی شۆکی سیاسی و بێ متمانەی جەماوەر دەکاتەوە.. ئەوەی ئێستا دەگوزەرێ.. تێکڕای ئاماژەکان بەوەن کە گۆڕان لەئەزمەیەکی سیاسی قوڵدایە و خەریکە

تەواو گوتارو خەباتی رابردووی توشی بە متمانەی هەواداران و جەماوەر ئەبێتەوە جیا لەوەش هەر هەنگاوێکی لەبەرامبەر پارتی بەم شێوازە سیاسەت کردنە هەمان دەرئەنجامی لە ئەکەوێتەوە .. ئەمەش لە کاتێکدا پارتە ئیسلامیەکان لەهەوڵی پێک هێنانی بەرەیەکی ئیسلامین کەدوو لەو پارتە ئیسلامیانە لە ئۆپۆزسیوندا هاوڕێی گۆڕان بون ، ئەمەش هەڵگری چەند مەسج و پەیامێکە کەهەندێکیان بەبزوتنەوەی گۆڕانە کە ئەمانە ئەمان گەیەنە حەقیقەتێکی نەویستراو کەئەویش قەیرانی سیاسی بزوتنەوەی گۆڕانە… بەڵام پرسیاری جەوهەری ئەوەیە ئەمە کۆتای ڕێگاکەیە؟! بێگومان نەخێر! ئەی چۆن دەربازبێت لەوقەیرانە ئەمەش حیکمەتی پرسیارەکەیە.. وەڵامی دروست ئەوەیە پێویستە بزوتنەوەی گۆڕان .. بەرلەهەموو شتێک و ش[illegible]نێک .. گۆڕانکاری و ئیعادە نەزەری لەتەواوی ((سیاسەت و پەیوەندیەکان ، ڕاگەیاندنەکانی)) بکات دووبارە چۆن.. ئەوەیان بەسەرکردایەتی بزوتنەوەی گۆڕان خۆیان جێدێڵم.

عەشقم چەند لەعەشقی ”نالی” ئەچێ … ! بەتان لەتیف ماویلی

دەی تەنیام کەوتەتە سەر ڕێت..
سێبەرت لەجەخینەی مانگ ئەولاترە لەجوانی..
دەم هات وەڕەنگڕێژی ڕێی هاتنت بکات
وەک بەڕێی هاتوویتە ناخمەوە..
تا بەبزەکانت ناو سینگم بکەیتە ئینجانەی دەی گوڵاویت..
لەدەلاقەی دەمدا ئەبی بەچراا..
چرای ڕەواندنەوەی تاریکی وتەنیاییم..
خانمەکەم..
ئێواران خەیاڵم بەدیار چاوەکانت دائەنیشێ و
پەنجەرەی ژوور واڵا ئەکا بە پێخوستەکانت
چەڵاوکەی خوێنم؛ فەڕشی سوری بەر پێتە ڕێیحانی..
وەکو لەیلاکەی مەحوی چاوەڕێی وادەی لیقام حەیرانی..

کەهێشتا مانگ نەی ئەزانی لەکوێی شەودا هەڵ بێت!؟..
کەهێشتا عارف نەی ئەزانی ڕووگەی عەشقی کوێیە!؟..
منیش نەم ئەزانی پیتی یەکەمی عەشقی ئەزەلم چیە!؟..
چەند ڕەیحانەیێ لە بەر هەنگاوم ڕواو باڵای کردو
یەکەم ئایەتی عەشقی منی لە پەڕەکانی نوسرابوو..
ئیتر ئەوەو هەناری باخی بەختەوەریمە..
چیتر لەگەشەی خانەقا کڕ ناکەوم..
ئەوە پەیکی عەشقی خودایمە..
ئەوە هەناری شکانی تامەزرۆیی خۆشەویستی و
ڕێژنەی بارانی خاوبوونەوەی خەیاڵمە
ئەی لەو دەنگەی؛ وەکو "نەی" ەکەی مەولانا..
لەنێگەڕا لەم گەردووونە بێ بنەدا سەرپەڕێ بم!..
ئەی کچی کوردەواری
داوە پرچەکانت وەکو ژێی ساز..
دەنگت؛ دەنگی سرودی ئیمانە..
ئەی یەکەم ئاوازی مۆسیقاریم..
چیتر نالێم، ئەوە نەبێ کەحەزرەتی"نــالـــی" دەیگوت بە"حەبیبە:
" دەستم لەگەردنی خۆت هەڵمەگرە ئەی حەبیبە
وابزانە خوێنی خۆتە یا منەتی ڕەقیبە
سەر بەردەبازی ڕێتە، تەن تەختەبەندی جێتە
دڵ مەیلی خاکی پێتە، ڕوح ماڵی خۆتە بیبە
ئەی گۆرانی ژیانم..
ئاوڕ مەدەوە، وەرە..
ئیدی نالێم:
چەڵاوکەی خوێنم؛ فەڕشی سوری بەر پێتە ڕەیحانی..
ئەی خودایە..
عەشقم چەند لەعەشقی"نالی" ئەچێ!..

بۆتان لەتیف ماویلی"پـــایـــان"
٢٣/٧/٢٠١٦ هەولێر- خانزادی نوێ